

Zpravodaj Československého sdružení uživatelů TeXu

Jiří Veselý

Několik poznámek k historii CSTUGu - Trocha neformálních vzpomínek

Zpravodaj Československého sdružení uživatelů TeXu, Vol. 19 (2009), No. 1-2, 3–6

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/150019>

Terms of use:

© Československé sdružení uživatelů TeXu, 2009

Institute of Mathematics of the Czech Academy of Sciences provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This document has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://dml.cz>

Několik poznámek k historii ζ TUGu

Trocha neformálních vzpomínek

JIŘÍ VESELÝ

Abstrakt

Tato krátká zpráva přináší historický vývoj ζ TUGu od jeho počátků. Je napsána jedním ze zakladatelů ζ TUG.

Stanovy „Československého sdružení uživatelů $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ “ byly oficiálně schváleny 9. května 1990 tehdeším Ministerstvem vnitra a první oficiální valná hromada proběhla 10. prosince 1990. Stanovy otištěné v historicky prvním čísle Zpravodaje (1/1991) mají datum 30. listopadu 1990.

Klíčová slova: ζ TUG, vznik společnosti, historie.

Když jsem se na sklonku minulého roku rozhodl rezignovat na další členství ve výboru ζ TUGu, slíbil jsem Mirku Kubenovi napsat pár řádek o tom, jak ζ TUG vznikl. Vše uteklo hodně rychle a tak jsem byl překvapen, že je tomu vlastně už přes dvacet let, kdy mé $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ ové dobrodružství začalo.

Na počátku založení ζ TUGu stála touha zlepšit kvalitu časopisu, který se vydával a stále ještě vydává v Matematickém ústavu UK na Matematicko-fyzikální fakultě UK. Tento časopis se jmenuje *Commentationes Mathematicae Universitatis Carolinae* (CMUC) a letos oslaví jubileum: vychází jeho padesátý ročník. Přibližně v r. 1987 jsme spolu s Mirkem Huškem provedli rozsáhlý průzkum tehdejších možností, které skýtal desk-top-publishing, a jedním ze zkoumaných programů byl i $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$, se kterým jsme se setkali již dříve. Není překvapující, že u nás to jednoznačně vyhrál, pro sazbu matematiky to byl a stále je ten nejlepší program.

Výběr softwaru byla však ta jednodušší část záměru, v cestě k realizaci stály další a složitější. Bylo nutno sehnat počítač, na kterém by bylo možno CMUC sázet, a to nebylo lehké. První osobní počítač, který měli matematici na MFF UK k dispozici, bylo v podstatě PCčko s procesorem 8086, které dostala fakulta v prosinci r. 1986 od čínského ministra elektrotechniky. Ten kdysi na MFF studoval fyziku, a tak „Great Wall“ (to byla značka počítače) zakotvil na MFF. Dělili jsme se o něj se sinology z Filozofické fakulty, protože počítač umožňoval mj. psát čínské znaky. Pro sazbu časopisu jsme potřebovali získat další počítač, ale především jeho devizové krytí. Jakousi zvláštní náhodou přes kamarády z jedné cestovní kanceláře, kteří měli kamarády v jednom PZO (podnik zahraničního obchodu), se nám podařilo získat ekvivalent čtvrt milionu Kčs a zakoupit PCčko od firmy Commodore, která ho pro nás spolu se skrovným příslušenstvím dovezla.

První číslo CMUCu v roce 1989 bylo již vysázeno T_EXem. Můžete si ho dokonce již nyní prohlédnout v Beta-verzi české Digitální matematické knihovny, která se vytváří v rámci rozsáhlého projektu digitalizace DML CZ a je dostupná na URL <http://www.dml.cz/>. Přípravy na přechod CMUCu k digitální sazbě zabraly trochu času – nahlédnete-li na stranu 610 ročníku 29 (1988), věnovanou sedmdesátinám akad. M. Katětova, zjistíte, že ta již byla také vysázena T_EXem; byl to jeden z mnoha ověřovacích experimentů.

To však je ještě jakási prehistorie, T_EX byl v té době sedmibitový a mnoho věcí bylo prostě jinak. Jen dříve narození si vzpomenou na to, co to byl Chiwriter, Kamenických kodování češtiny či jak bylo možné vydržet s HD o kapacitě 40 MB, to však není pro mé vyprávění podstatné. Na druhé straně je možno říci, že pro matematiku byl T_EX dominujícím softwarem téměř od svého vzniku. V r. 1977 na něm začal Donald Knuth pracovat a již v r. 1978 se dostal do rukou prvním uživatelům. V r. 1980 vznikl TUG (T_EX Users Group) a o pár let později v r. 1986 vyhlásila Americká matematická společnost program elektronizace svých časopisů. Když na sklonku osmdesátých let byl dělán evropský průzkum (téměř výlučně v západní Evropě) softwaru pro tvorbu matematických textů, pak z cca 6000 dotázaných matematiků téměř 40 % již užívalo T_EX. Poznamenejme, že tomu velmi napomohl i technický pokrok: byly k dispozici personální počítače a také laserové tiskárny, které za dostupnou cenu začala prodávat od r. 1985 firma Apple.

V té době bylo na MFF pár nadšenců, kteří T_EXu velmi fandili. Byli i jiní mimo, a někteří se přidali o málo později. Vzpomenu si namátkou na Karla Horáka, Ládu Lhotku, Petra Nováka, Petra Olšáka, Petra Sojku či Jirku Zlatušku, a omlouvám se velice těm, na které jsem zapomněl. Chci se však zmínit zejména o dvou lidech z mého okolí: Olinovi Ulrychovi a Josefu Danešovi. Olin Ulrych připravil na diskety instalaci T_EXu, kterou zvládl dobře i laik (byly to ještě „pětačtvrky“). Ty jsme pak půjčovali nebo dávali zájemcům, aby si mohli T_EX nainstalovat na svém počítači. Jedna z těchto disket byla jen pro členy ζ TUGu a obsahovala mimo jiné samostatný spellchecker, který si tenkrát dalo sdružení udělat. Josef Daneš se mnou přeložil Jemný úvod do T_EXu od Michaela Dooba, to však už byl ζ TUG „na světě“. Bylo totiž velmi žádoucí, aby nějaká komunita lidí o T_EX v našem prostředí pečovala, a bylo také jasné, že by se k tomu hodila nějaká instituce typu TUGu.

Měl jsem štěstí, že se mi podařilo brzo po r. 1989 dostat se při soukromé návštěvě USA na T_EXový kongres, který se mi velice líbil a který mi umožnil nakouknout trochu do zákulisí. T_EX jsem sice poznal již dříve, ale bylo to takové smutné poznání – tehdy nebyl nikde v mém okolí jediný počítač, na kterém by mohl běžet. Sinclair Spectrum bylo přece jen trochu málo... Svoje první pořádné PCčko jsem získal teprve v r. 1987. Tehdy jsem měl auto Lada a pokud bych ten počítač (s procesorem 80286), který jsem si za nemalý peníz koupil v tehdejší NSR a s drobnými nesnáze dovezl – bylo k tomu nutné mít na to v Německu vystavené vývozní povolení – v Čechách prodal, mohl bych si za něj

podle oficiálního odhadu jeho ceny koupit tato auta skoro tři; tehdy však tato auta byla na poukaz a mně stačilo jedno.

Ve federálním Československu bylo možno brzo po roce 1989 zakládat spolky a sdružení. Vypůjčil jsem si od kolegů z informatiky stanovy Informatické společnosti a podle nich jsem napsal první stanovy ζ TUGu. Na Slovensku mi pomáhali Janka Chlebíková a Karol Nemoga a tak byl ζ TUG koncipován od začátku jako Československé sdružení uživatelů $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ u. Když pak o něco později došlo ve federaci k „rozvodu“, my jsme se nerozvedli. Ale to trochu předbímám: první stanovy mi Ministerstvo vnitra vrátilo a než jsem je stačil přepsat, změnila se legislativa a bylo nutno žádat o souhlas MV v Čechách i na Slovensku. Nutno říci, že mi byli ale velmi nápomocní a celá procedura pak trvala velmi krátce a vše potřebné se podařilo vyřídit. Paralelně s tím jsme začali pořádat akce i mimo Prahu; první takové $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ ové minisetkání se odehrálo v Cikháji a nedlouho po něm následovala akce v hotelu Skalský Dvůr. Na ní odvedl velký kus organizační práce Zdeněk Nadrchal. Spolu s Olinem Ulrychem a Jarkem Vosmanským jsme napsali poměrně dlouhý informativní článek pro Pokroky MFA, ve kterém jsme informovali matematickou veřejnost o $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ ových aktivitách.

$\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ v Československu získával popularitu poměrně rychle. Zatěžkávací zkouška nás však teprve čekala. V té době jsme např. neměli žádný časopis ($\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ bulletin byl jen občasník na volných listech) a jen malou a křehkou organizační strukturu. Asi v r. 1991 Jirka Zlatuška – tuším v Paříži – slíbil, že uspořádáme o prázdninách r. 1992 evropský $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ ový kongres. Měl jsem z toho strach a rozhodně ne jen já, ale bylo to báječné dobrodružství a velmi intenzivní spolupráce mnoha obětavých lidí. Matně si vzpomínám na útlou brožurku o písmech, kterou připravili Karel Horák a Petr Olšák, kterou jsme rozdávali jako upomínkový předmět – mám ji stále kdesi schovanou. Tehdy jsme také pokládali za velký úspěch to, co je teď již dost běžné: kongres začal v pondělí a v noci ze čtvrtka na pátek jsme přivezli z jedné mimopražské tiskárny sborník s referáty, přednesenými na konferenci, a to v tvrdé vazbě, který jsme účastníkům v pátek před odjezdem domů rozdali. Euro $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ '92 se nám, myslím, povedl: účastníci odjížděli spokojení a jen málo z nás vědělo, co se nám mělo povést ještě líp. Tehdy jsme také získali „základní jmění ζ TUGu“, i v tom byla konference velmi úspěšná. Měla dokonce i vedlejší efekty: mnozí se na ní naučili pít plzeňské pivo, protože plzeňský Prazdroj patřil mezi naše sponzory a na společenském večeru teklo plzeňské pivo proudem. Tehdy jsem také začal věřit tomu, že ζ TUG je dostatečně stabilní a nezanikne.

V čele ζ TUGu se po mně postupně vystřídal Karel Horák, Petr Sojka, Petr Olšák a Jaromír Kuben, a každému z nás pomáhala řada dalších obětavců – někdy více, někdy méně. Další vývoj již většina čtenářů Zpravodaje zná a lze ho dobře stopovat prohlídkou starších výtisků. Kdybych měl něco zmínit z toho, co by si zasloužilo v ζ TUGu více pozornosti, byla by to patrně práce se začátečníky. Jen velká základna nám umožní šířit lépe kulturu krásné sazby a tak se obklopovat publikacemi, po kterých je potěšením sáhnout, protože jsou hezké. A abych

nezmiňoval jen to co se mi/nám povedlo, zmíním i jeden osobní neúspěch. Velmi jsem se snažil o to, aby Don Knuth obdržel čestný doktorát Univerzity Karlovy, ale nezískal jsem pro to podporu ze strany kolegů – informatiků. Knuth je čestným doktorem Masarykovy univerzity a přednášel i v Praze pro členy ζ TUGu. Dodneška si pamatuji, že svoji přednášku zahajoval konstatováním, že slyšel, že Češi vynalezli obzvláště silný $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$, totiž $\text{S}_{\text{E}}\text{m}_{\text{E}}\text{X}$.

Necelých dvacet let není dlouhá doba, i když je to podstatná část jednoho lidského života. Postupem času jsem přestal být aktivní v organizační práci pro $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ a loni jsem pocítil, že je na čase výbor Sdružení opustit. $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ mi však stále přináší radost z pěkné sazby a potěšení za setkání s mnoha lidmi, kteří se stali mými přáteli právě prostřednictvím $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ u. A tak mi nezbývá než ζ TUGu popřát hodně dalších nadšených a obětavých lidí, kteří budou táhnout za jeden provaz (a stejným směrem). Je mnoho těch, kteří např. na školách pravidelně přednášejí o $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ u, starají se o zastupování kolektivních členů, řídí ζ TUG, vytvářejí Zpravodaj, organizují setkání a přednášky a dělají mnoho práce, která se zvenčí jeví jako velice nenápadná činnost – skoro tak přirozená, jako je třeba lidské dýchání. Ale není to tak, té práce je hodně a těm, kteří ji dělali a dělají, bych rád za nás všechny poděkoval.

Summary: History Notes on the Czechoslovak $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ Users Group (ζ TUG)

The report describes a long history of the Czechoslovak $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ Users Group from its early beginnings.

Key words: ζ TUG, Czechoslovak $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ Users Group, history.

*Jiří Veselý, jvesely@karlin.mff.cuni.cz
Matematicko-fyzikální fakulta Univerzity Karlovy v Praze
Sokolovská 83, Praha 8, CZ-186 75
The Czech Republic*